

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ
Ο ΓΥΜΝΟΣ ΕΙC
ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΩΛΩΜΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ
Ο ΓΥΜΝΟΣ ΕΙC
ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Χωρδία:
Εργαστήρι Παλιάς Μουσικής

Ο Θύρων Φιδελής γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και άρχισε τις μουσικές οπωρές του στο εκτενές Κρατικό Θέατρο – Βιλαντούλειο της Μανώλη Καζαντζίκη και ανέπτυξε θεωρητικό με τον Σάλονα Μιχαήλη Συνένεος τις σπουδές του θεατροτέλεου, με υποτροφία του ΙΚΥ, στη Μουσική Σχολή της Αθήνας, και του Ντεμπούτου με τον Βασιλείου Σ. Σταύρου. Το 1975 πήρε δίπλωμα στο θεατροτέλεον από τη Μουσική Ακαδημία της Βάρης. Στην ίδια σχολή εργάστηκε παράλληλα από το 1973, από περιόδο τότε συνέπεια σημαντικής σημασίας για τον Χ. Σταύρου. Από τότε πήρε το δίπλωμα του 1977, Παρακαλούσσος επίσης σεργιάτης με τους μακρότερους Μάλισθη Καρύδη (Βιβλίον) και Όπερα Σουτίτη (Μουσική Ακαδημία Βάρης).

Για την καλλιτεχνική του δρόμο στη Ακαδημία Αθηνών τον ετήσιο το 1975 με το Βραβείο «Σπύρος Μοτσαρέλιν».
Έγινε επίσης τυμπάνη από την Τρόπαιο Ελλάδας και τη Διεθνή Έβεκσ Θεσσαλονίκης. Για την προσφορά του στην ελληνική μουσική εξέλιξη συμέρανε επιτύχησης μέλος της «Ένωσης Ελλήνων Μουσικούργων».

Ο Θύρων Φιδελής εμπνέοντας ως δοκιλ και ως μαθήτρος με όλες τις ελληνικές συμφωνικές συρτήσεις, κούβις και μέντα συγκροτήσατο στην Ελάσσα (Ακαδημία Αθηνών, Δημήτρια, Φεστιβάλ Κερκύρας, Ηρακλείου, κ.λ.) στο εμπειρικό (Αντρέας Γερανίδης, Βένιαγκα, Ιστολί, Πολιανή, Βραδάλιο, Τσοκολούδης, Βουλιγμάνι, Κύπρο κ.λ.). Συνεργάστηκε επί πολλά χρόνια με την Εθνική Αρχική Σκηνή και από το 1985, είναι μέντος μαθητρών της.

Τέλος προσφορά στην οπερή με ένταση των Καλούρη, Νετρίβη, Τσιώδη, Σκοτώτα, Βάρηση, Εισαγγελάτος, Σισάλνον, Ράτα, Κωνσταντίνη κ.ά.

Ο Άρης Γαρουφαλής γεννήθηκε στη Σάμο το 1956 πέρα το δίπλωμα σαλοκί πάνω από το Εθνικό Θέατρο. Παρακαλούσσος, στη συνέπεια μαθητής μέντος στη Μουσική Ακαδημία Μοτσαρέλου του Σάλονα Παπανδρέου (1962 και 1963), στην Ακαδημία του Σάλονα για την ιδιοτέλεια της θεατρικής συρτής (1964) και στην Ακαδημία Αθηνών της Βάρης, από την οποία πήρε το δίπλωμα σαλοκί πάνω το 1969. Είναι επίσης πτυχιάρχος της Νομαρχίας Σύρας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έχει τυμπάνη με το Πρώτο Βραβείο και Αριστερία Εμβολιατικής Επίδοσης του Εθνικού Οίκου (1968), με το Πρώτο Βραβείο του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Νέων Εκτελεστών Πάνω για τη «Έτος Σόντα» (1961) και με το Βραβείο του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Νέων Μουσικών (1963). Το 1973 τυμπάνη από την Ακαδημία Αθηνών με το Βραβείο «Σπύρος Μοτσαρέλιν» για την όλη μουσική δραστηριότητά του.

Είναι διευθυντής και καθηγητής πάνω του Εδεσίου Αθηνών. Ως σαλοκί έχει συμπατέσει με πόλιθες ελληνικών και ξένων συρτήσεων και έχει δύο πολλά ρεατά στην Ελάσσα και στο Εμπειρικό (Αντρέας Γερανίδης, Ιστολί, Πολιανή, Βραδάλιο, Τσοκολούδης, Κύπρο, Αγιάστη, Ζιρά).

Το Εργαστήρι Παλιάς Μουσικής ιδρύθηκε το 1980 από μια ομάδα με ιδιαιτερές ομοιότητες και αγάπη για τη μουσική της Μεσοειδής, την Αναγνώστην και τον Μηνόρ, με σκοπό τη διάσωση της σπουδαίας Ελληνικής Μουσικής.

Πιάνο: Άρης Γαρουφαλής
Διεύθυνση: Βύρων Φιδελής

Πολύ σύντομα, οι έρευνες του Εργαστηρίου απλώθηκαν και στον χώρο της ελληνικής μουσικής αρχαγάλητης, έτσι, με την θαυματική και ελάντικη περιποδιστική μουσική ήδηταριά για την εποχή της Τουρκοκρατίας έγινε ανανεωμένη και παρανομός το ορχείο δωματίου στην Ελάσσα, δημιουργώντας την πανηγυριστική πολιτική συναυλιών κανθάρι και βαθιωνύμης και τήλασσας εκπομπές. Πρινόταρα το Εργαστήρι σε συνεργασία με άλλους φοιτητές ήρθε το Ελληνικό Φεστιβάλ Μπαγκ.

Το Ελληνικό Φεστιβάλ *Γρερές* είναι μια κερδοσκοπική εταιρία με σκοπό την ανάπτυξη και καλλιέργεια των Τεγέων, ιδιαίτερα της οδύσσειας μουσικής και ακοής που είδωλο της οδύσσειας Ελληνικής μουσικής. Είναι η επιτομή της πρωτότοπης που ζειχίζει σε διεύθυνση του ΕΠΤΑ Θύρων Πολιτόπολος το 1980 με την ίδρυση του Συλλόγου «Μανώλης Καλούρης».

Για την προβολή της ελληνικής μουσικής, το Ελληνικό Φεστιβάλ *Γρερές* έχει οργανώσει συναυλίες από τη Θεσσαλονίκη μέχρι το Ηράκλειο και από το Αλανίδιο μέχρι το Τόκο και έχει συνεργαστεί με κορφοφόρους Έλληνες μαθητρώντες και σολοιτές και με συγκροτήσεις όπως η Ορχήστρα Philharmonia του Λονδίνου, Η Ορχήστρα της Αυστρίας Rofinsonius, η Φλαμουρινή τζάζ Ζέρνικα και η Φραγκοπάνη της Καρδίτσας. Επίσης συνεργάστηκε με την Εθνική Λαϊκή Ορχήστρα του Ρόδου, στην Τρίπολη και στον Τύρο, και έχει συνεργαστεί με πλήθη οργανώσεων από το Υπουργείο Πολιτισμού, την ERT και τον EOT, μαρτυρώντας με νεύοντας άδημας της κόρης, την Ένωση Ελλήνων Μουσικούργων, τον ΣΥΜΧΟΑ, Οίδη, Χορούτες κλπ. μέχρι το Βρετανικό Συμβούλιο, τη Ισπανική NTV και τη Σαμβιτική Γκουκονώδη.

Εκτεραπήθηκε στην πρωτότοπη και προσφορά του Ελληνικού Φεστιβαλίου *Γρερές* πάνω σε θέσεις. Η πλεονεκτική των συναυλιών στην περιοχή της Ελάσσας, με την οργανωτική στήριξη της Επιτομής του Επιμελήτη Φεστιβάλ *Γρερές*. Αντίστοιχα την πρώτη προγράμματος ελληνικής όπερας που γουεστέρεται με κυριακή σημείο από το ίδιον δραστηριό Γειτοναρχίας και το γειτνιακό Οίκο, δύο εκδόσεις της «Εμμένων της Αθηνέων» του Μανώλη Καλούρη με τη Φλαμουρινή τζάζ και την Ορχήστρα της Αυστρίας Rofinsonius, αντίστοιχα το «Μητρόπολη» του Γάννη Χρηστου κανόνι και έργα Βρόντος Δραγούτη, Πέτρη και Σισάλνον με τη Φλαμουρινή της Νέας Υόρκης και τον Δημήτρη Μπρότσου.

Η Ανώνυμη Εταιρεία Μεταπλάσιων **ΒΟΞΙΤΑΙ ΠΑΡΝΑΣΣΟΙ** ιδρύθηκε το 1983 και, έχοντας συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη της ελληνικής αρχαγάλητης, είναι σημαντική η μακαριώδης επωρεύση δέσμων με την οπαρή της, αναπτύσσει την επικείμενη προσφορά, τη εταιρεία που αποτελεί σημαντική την πολιτιστική μετάρρυθμης και παραδίδει. Έτσι από τη έργα αυτά είναι ο διάσκοπος που κρατάει στη γέρα του.

Εκάδα σμαρτόλων: Θ. Βραζίτης - Παλαιμετ Σκηνήτη - 1853.
Εισαγραφή Εθνική Πινακοθήκη.

Σε γραμμή είς ζωήν πο' θηρ | με - γι | τε σπαζειτ θηρ θεο - με -

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ

Ο ΓΥΜΝΟΣ ΕΙC ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

1795 Νοεμβρίου 18 - Εβαλτήσθη εν δρόμος ἀρρέν τον τυμών και ενεγνώς Καν Ιακώβον Χαλκιάπολον
Μαντζάρον, δόκτορος, [...] Ι ἀπό τον εγγένετον εκ της τιμῆς
Καζ Ρεγγίνας Βικτορίας [...] Ι νωμόν γνωνόμος αυτοῖς,
ενεξέδιπτο δι αυτό [...] Ι και εκάλειτο τὸ ονόμα αυτοῦ
Ναούσιος. Εγενήθη το αυτό δηρός εις τας 26
παρελθόντος μηνὸς Οκτωβρίου του παρόντος χρόνου.

Ἐτοι καταχωρίθηκε στο βιβλίο της εκκλησίας των
Αγίων Πατέρων της Κέρκυρας η πρώτη πληροφορία
που έχουμε για τον συνέθετο του Εθνικού μας
Γιαννού.

Ο Νικόλαος Χαλκιάπολος Μάντζαρος καταγόταν
από δραγούντικη οικογένεια και ο σπουδασμόνες στην
Ιταλία πατέρου του ήταν διδακτορικοί. Πρώτοι του
δάσκαλοι μαυροκής ήσαν η μητέρα του και οι αδέλφοι
Πονιάδη, τους οποίους ακολούθησε ο Μητροπάττα.
Γύρω στα 1815 ο Μάντζαρος εκδίδει τα πρώτα του
έργα και κατά την ταινία 1824-26 βοήθησε στην
Ιταλία, όπου οποιεὶς μαυροκής και συνέδεται με τον
συνέθετο και ποιαδήμονα Ταγκαρέλλη, δάσκαλο του
Ροσσινί και του Μπελλίνι. Χρόνια αργότερα, ο
Ταγκαρέλλης τον παρακάλει να αναλάβει τη διεύθυνση
της μουσικής σχολής (Conservatorio) της Νάπολης.
πράγμα που ο Μάντζαρος αρνείται, όπως και τη
σχετική επίσημη πρόταση της αντιστοίχης Σχολής
του Μιλάνου.

Επιστρέφοντας στην Κέρκυρα ο Μάντζαρος, γνωρίζει
το έργο του Σολωμού και κάνει μια πρώτη μελοποίηση
της τριτοχορδής «Φαρισακώμενής».

Ο Διονύσιος Σολωμός είχε γεννηθεί στις 8 Απριλίου
1798 στη Ζάκυνθο από τη σπείρα του κώμουτος
Νικόλαου Σολωμού με την υπηρεσία της Αγγελικής
Νικλή, σχέση που νομιμοποιήθηκε μια μόλις μέρα
πριν από το θάνατο του πατέρα Σολωμού, το 1807. Η
νομιμοποίηση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα να θρεπτεί σ
διονυσίους, καθώς και τα άλλα του οδηγία, με
μεγάλη περιουσία.

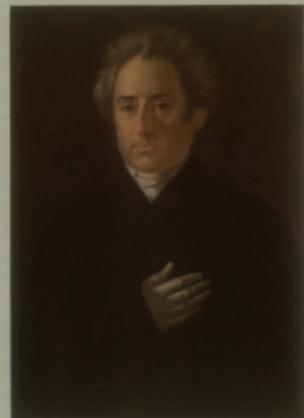
Σημαντική επίδραση στην εξέλιξη του Σολωμού είχε
ο πρώτος του δάσκαλος, ο καθολικός παπᾶς Σάντο
Ρόσο, με τον οποίο έφυγε σε ηλικία ενιαύτια χρόνων
για να φοιτήσει σε σχολείο της Βενετίας. Συνέχισε
στην Κρεμόνα και στο πανεπιστήμιο της Πισιδίας και,
γιριζόντας το 1818 στη Ζάκυνθο, είναι ήδη
επιτυχημένος ιταλούλανος ποιητής. Τα πρώτα
χρόνια του πίσω είναι γεμάτα διασκεδασίες και
καλοπέραση, συνεπαιρίζεται ίμως από τη μεγάλη
ιδέα της ελληνικής ανεξαρτησίας και καθοριστική
σημασία γι' αυτούς (και, κυρίως, για τα ελληνικά
γράμματα) έχει η επισκέψη στη Ζάκυνθο του
Σπυρίδωνος Γρικούπη, ο οποίος τον πειλεῖ στι
σκοπού του δεν πρέπει να είναι να γίνει άλλος ένας
Ιταλός ποιητής, αλλά ο πρωτοπόρος της εθνικής
ποίησης του Γένους που αναστατώνει. Τον Μάιο του
1823, στο λόφο του Στράνη, το Διονύσιος Σολωμός
γράφει τον «Τύνον εις την Ελευθερίαν». Ο εθνικός
μας ποιητής έχει γεννηθεί.

Ψυχικό τραύμα το οποίο τον βλάπτει στην ουτόπια
αποτέλεσμα για τον Σολωμό το θέμα της μητέρας του.
Θέμα για το οποίο θα αντικειτάνε αργότερα
μακρόχρονες δύκες και το οποίο θα αλλοιώνει, τελικά,
τον χαρακτήρα του. Γ' αυτό εγκαταλείπει, το 1828,
την πατρίδα του για την Κέρκυρα.

Εκεί συνέδεται με τον Μάντζαρο. Πρόκειται για
σχέση με ιδιαίτερη αμερόσητη και έντοση και
φαινεται πως η μελοποίηση του «Τύνον» έγινε με
στήν συνεργασία τους.

Ο Μάντζαρος δηγόπαν πως «ο ποιητής [...] Ι επαγγεί-
δας και αυτὸς μετὰ τον φύλον μωνογόνον. Βλέπων ο
ποιητὴς [...] Ι οι νότες διαμονήσαντες την ιδέαν της
ποιησίας αναλέποντε εις δύκανα εκ της συγκρήσεως. Τότε
εξαρθρεῖσθαις οι ξεποικούσαι και οι μελοποιούσαι
την παιανίοντος έχρασιόνθετος γράφουν. Τόσον πή μεγάλη η
συγκρίσις μας, που ενοιμούμενοι δεν είμαστε εις την
ηγη και κλίσιν τον έναν πατησαπέτει τον άλλον».

Ο Σολωμός ήταν, σαν γνήσιος Ζακυνθινός, άριστος
κιθαρίστας κι συνήθιζε να τραγουδάει τα ποιήματα
του για να τους δρει το μέτρο. Ο Μάντζαρος, που

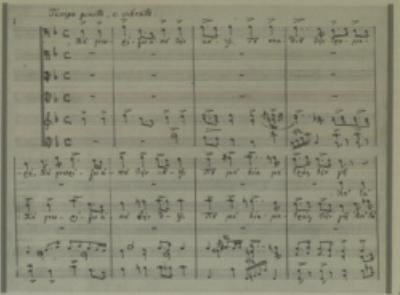
1 Διονύσιος Σολωμός, 1798-1857. Ελαιογραφία Ζάκυνθος. Ιδιωτική Συλλογή

2 Νικόλαος Χαλκιάπολος Μάντζαρος, 1795-1872. Καλογραφία.

3 Πρώτη έκδοση των έργων του Υπνού. Ελληνικά με ιδιαίτερη
μετάφραση, Μεσολόγγι, 1825.

4 Πρώτη έκδοση του μελοποιημένου Υπνού. Αντίνθι, 1873.

5 Χειρόγραφο του Μάντζαρου. Μουσείο Μπενάκη.

του πορθμέο και μαζιμάνα μωσεϊκή, έφαρε στις έρχες -Σύμμοντες για την κόμητα Σολομών (που γράφτηκαν τοπικά με τίτλο: *Crona sive conte Solomoni* το 1841- και των απόιων μετάφραση δημοσιεύεται από τον Νίτσο Κοντόρι το 1958). Πολλές φορές ο ίδιος μεν είπε τις δημιουργίες ποιητή με τη μητρική του διαλογική. Ήρθε είναι δέσσος και μάλιστα πάντα που το ποιητέαν και το λαϊκό φέρουν μάρτυρες των ποιητικών του, όπως από τις διαβούλευσίν τους γεγνηθήκαν χρήση ακανθική συντομεύσης προφοράς, προκειφέν από τίτλους διαμοθώνων με τις οποίες ήσαν μπέρδε και έδουσαν σε μερικούς σημαντικούς ομιλίες της εποχής του, τα περισσότερα μεταγραμματικά.

Το 1828-30 είναι η περίοδος της μελοποίησης του Ύμνου εις την Ελευθερίαν για τετράφωνη ανδρική χωραδία και πάνω. Οι δύο πρώτες στροφές της μελοποίησης αυτής αποτελούν, με μερικές απλουστεύσεις, τον Εθνικό μας Ύμνο.

Η μελοποίησή αυτή γίνεται πολύ γρήγορα γνωστή στην Επτάνησο και στον έξι από αυτήν ελληνισμό και αυμπιτόντας με την αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας, γίνεται στη συνειδηση των Ελλήνων, το εθνικό τους πραγμάτι.

Αλλά ο Μάντζαρος πιστεύει ότι το ποίημα του Σολωμού αδέιται ανώτερης και τελεότερης μουσικής και συνεπά στον δημιουργεί την μελοποίησή του. Καταπινέται με νέα μελοποίηση, την οποία αφιερώνει στον Θόμανα το 1844 αλλά, όπως ο Σολωμός δεν εβρίσκει ποικιλία τους στίχους του, έτοι με ο Μάντζαρος δεν εβρίσκει προγύρια με τις συνθέσεις του: ανασυνθέτει μέρη του «Υμνου» τρίτη, τέταρτη ή, κατ' άλλους, και πέμπτη φορά.

Ο Διονύσιος Σολωμός, που γίνεται κάθε μέρα και πιο ακοινώνητος, πεθαίνει στα 1857, μετά από σειρά εγκεφαλικών συμφορήσεων.

Με την Ενωση της Επανόρθωσης ο Γεώργιος Α' αποκεπτέται την Κέρκυρα, όπου τον υποδέχεται η Διορύνοντι με τον «Υπνο στην Ελευθερία». Εντυπωσάεται και στις 28 Ιουνίου 1865 αποφασίζει, στην Κέρκυρα, ότι ο πατέρας του Εθνικού πονοκεντρού Κυρίου Μαζεύτων τονιστής θάνatos εις Ελευθερίαν των αιδοίων πονηρού Σιδώνου θέλει πανεπιζωτική κατά πλούς των νωμάτων παραπέδεις, ήτοι απόψυχος και ρωπούμον της Σημαντικής κλάς. Θεωρούμενος ας είσαι ο πατέρας Εθνοκράτης.

Πρόκειται πάντα για την πρώτη, τη «δημοτική» μελετοπόθηση που εκδόθηκε στο Λονδίνο το 1873. Ένα χρόνο μετά τον θάνατο του συνθέτη.

Ο Γιώργος Λευτέρης στο ιδιωτικό κατοπινοτικό άρθρο του για τον Μάντζαρο (Μουσικολόγοι 5-6, 1987), επιμούσια πίει: «Την αναμονήσθητή απότιτη της προσέγγισης του Μάντζαρου στο ποίημα του Σαλομών και της μελοποίησή των 158 στροφών τετραπτύχων του σε αρχές με διαβούλων-κώδις «αρμόδιως»-μέρη (έβδιο, 24, είτε 46), ο «Υμνος», με μελοποιητική διαλίξια ενώ εκτενώνταν ποιητικού κενούν, ενθέτειον να αποτελέι ένα ειδος μορφολογικής καινοτομίας σε όλη την έντεκτη δυτική μουσική».

Στον περίφημο Πρόλογο του (1859) για τα «Ευρικόμενα» του Σαλομών (αυτόν που, το 1933, ο Κωνσταντίνος Παλαός χαρακτήριζε «απαράδειστων, πρόπτων κρυπτών, περιποιησθέντων», ο λάκης, Πολάκης

Ο Μουσούνης έμπρωτα δια μίας το ίδρο του ποιητή, ενώπιον τα πλάσματα του, και δεν άφησε για σημαία το ίδρο του που πρώτο ελάχιστο μουσικό καλλιτέχνη γίνεται. «*Υπεν τις την Ελευθερίαν*.» Το πλεόντας της ποιητικής τους έλξη έδωσε αρχαριώνες τις τον Μάρτζαρον να διέψει μια αυτοκατά την μανούν του δέσμου, εις τα επικοπέντε παναράτα απογινώνταν το πάντη του... [...] Είπα ελληνικό το σύνθημα, διότι ο Μάρτζαρος, μ' όλον δει προφερόμενος εις την Ιταλία, ήσας εις τα παρεόπιστα του ποιητή, και εήσας εις τον «*Υπεν*», έλξης επενεπόμπων από την δημοτική μουσική, ην τότε εύοις, του αποτονικού χαρακτηριστικού είναι η καθορική απλότητα και η θεωρητική ιδία της Ακατοίλας.

Εκατόν εξήντα πέντε χρόνια μετά το γράφιμο των στίχων, 160 μετά τη μελοποίηση και 123 μετά τον ορισμό του ως «πτυσσόμενο Εθνικού δαμαστού» αυτό το απόλιτο και θερμό ελληνικό σύνθεμα, δίνεται σήμερα από το Ελληνικό Πολιτιστικό Γραφείο και την ΑΕΜ ΒΩΒΕΙΑΤΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ προγραμματισμένο για πρώτη φορά στην αρχειτελέγεια του μωρού.